

UNDE E PĂCALĂ?

Teatrul „Tândărică”: Păcală de Brîndușa Zaița

Premiera: 18 septembrie 1959. Regia: Ștefan Lenkisch. Decoruri: Mioara Buescu. Păpuși: Ioana Constantinescu. Muzica: Paul Urmuzescu. Distribuția (mnuitorii): Brîndușa Zaița (Păcală); Costel Popovici (Hoțul); Fifi Cojocaru (Tapul); Carmen Stamatiade (Baba Fira); Violeta Vicol (Ileana); Costel Popovici (Vasile); Valeriu Simeon (Vizitiul); Justin Grad (Boierul); Mihai Prujinschi (Vătaful); Dumitru Stoica (Tîndală).

Personajele populare au ispitit adeseori pe creatori, cărora le-au oferit un imens material, de o vastitate egală cu cea a inspirației folclorice, reflectînd de fapt însuși geniul popular. De la bătrînul Homer, eroii legendari au intrat „oficial” în literatură, dînd exemplu și invitînd spre aceleași izvoare de inspirație nenumărați creatori.

Nu există aproape nici un popor care să nu-și aibă, urmare a fabulației folclorice, un hitru bun de glume, un pus pe șoții și pozne, gata de păcăleli și farse, un... Păcală, simbol al umorului specific național. Interesant de semnalat că toți acești poznași, așa cum i-a văzut poporul, nu au făcut niciodată glume de dragul glumelor, nu și-au risipit energia și fantezia ca niște cartușe oarbe trase în vînt, ci au folosit totdeauna, neîncetat, risul ca o armă incisivă de luptă, de demascare necruțătoare a răului, mai ales a răului social, făcîndu-se astfel ecoul cel mai legitim al năzuințelor și aspirațiilor maselor muncitoare, de unde și caracterul lor adine popular.

Poporul nu a tăcut niciodată, chiar sub călcîiul strivitor al asupritorilor. Odată cu doina, ecoul al durerii, au ținut snoava, ironia, zicătoarea, strigătura — epigramă acidă. Unul din marii eroi populari ai literaturii mondiale, Till Eulenspiegel, schimba ironia cu archebuza atunci cînd era cazul (nu întîmplător, Romain Rolland spunea despre cartea lui De Coster că ea a trezit conștiința națională a poporului belgian, prin forța cu care a știut să întrucipeze în eroul său inușei idealurile poporului) și chema la luptă masele.

Păcală al nostru și isprăvile sale au fost narate cu un farmec frust, naiv dar cuceritor, de bătrînul sfătos Petre Dulfu, care a știut să pună pe hîrtie multe din calitățile firești ale poporului nostru, din umorul său specific, din atî-

tudinea sa de protest și revoltă față de împilatori. Narațiunea lui Dulfu, nu totdeauna foarte literară, include însă o serie de peripeții, o serie de episoade hazoase, e un mic poem comic cu „cînturi” de sine stătătoare. Invenția literară a lui Dulfu a ispitit pe numeroși scriitori de teatru. E cunoscut *Păcală* al lui Horia Furtună; în ultimii ani a încercat și I. Atanasiu-Atlas un *Păcală* (teatru pentru copii), precum și regizorul de la teatrul din Ploești, George Baron, o piesă pentru teatrele de păpuși.

Brîndușa Zaița, cunoscută și apreciată ca una din cele mai realizate și mai complexe mnuitoare de păpuși, și-a încercat forțele, de astă dată ca scriitoare, aducînd și ea în scenă popoul nostru personaj. De la început însă, artistul-scriitor a fost robit de o pedantă prejudecată „păpușărească” — pe care am denumi-o „teoria” vidului de text — potrivit căreia piesa urmează a fi înlocuită printr-un scenariu, printr-o tramă vecină cu comedia dell'arte. Aceasta pentru că, se susține, „păpușa” nu ar fi capabilă să „reziste” în scenă pentru a debita un text de amploare, ținînd seamă de imobilitatea ei mimică etc., etc. Teoria e susținută de mulți păpușari și adeseori scriitorii își văd schingiuite textele de către unele teatre care vor să-și impună un fals specific. Nu trebuie prea multe argumente pentru a clătina și răsturna această teorie. În primul rînd, teatrul antic era deservit de interpreți cu o mască imobilă (masca tragediei elene) și avea un text pe care e inutil să-l mai comentăm. În al doilea rînd, teatrul de păpuși e mai ales un teatru destinat educației comuniste. Înțelegerea copilului pleacă și de la cuvîntul rostit, iar receptivitatea sa e cunoscută. Cele mai izbitute lucrări ale genului au un text bo-

„Interpreți“ principali

gat, dens, plin de imagini și metafore etc., etc.

De aceea, Brîndușa Zaița a greșit. A greșit însă de două ori, nelăsându-l pe Păcală să-și desfășoare din plin minunatele sale comentarii, pildele și apropourile (ce-ar fi un Svejk mut?), reducându-l aproape la o schemă liniară, la un „extract“ lipsit de carnea personajului, de anatomia sa... fizică, dar în bună măsură și psihică. Reacțiile unui erou de factura lui Păcală trebuiau în chip necesar să fie și rostite, comentariile sale *verbale* se impuneau.

Formula „commedia dell'arte“ a Brîndușei Zaița are un anumit farmec, dar are prea puțin sens; e liniară și nu profundă. Gluma populară a lui Păcală e ades tragică. El e clasicul bufon care-și ascunde lacrima, și aceasta nu ne-a fost elocvent. Brîndușa Zaița a narat dramatic, pentru uzul păpușilor, unele din întâmplările lui Păcală, dar le-a „scenarizat“ excesiv. Poveștile cu Țapul, cu hoțul, cu gîsca, apar ca niște jocuri gratuite, aproape suprarrealiste: un băiat și o femeie trag fiecare de-o gîscă ce-și întinde gîtul fără măsură; un personaj circulă în scenă cu o ușă prin care fuge un altul... Ce pot înțelege spectatorii, mai ales copiii? Uneori însă, poezia picură din text și emoția urmează firesc: întâlnirea lui Păcală cu Luna. Brîndușa Zaița știe să gîndească scenic, e o entuziastă animatoare a genului, dar îi lipsește încă forța creatoare literară, și eroul pe care și l-a propus a covârșit-o.

Am avut impresia că și interpreții au fost puțin nedumeriți în fața textului atât de... păpușaresc. S-a încercat o folosire a unor mijloace populare de expresie, un

fel de utilizare a naivei măiestrii a păpușarilor de bilci, o abundență de circulație scenică, o gesticulație exagerată, caricaturală. Totul nu a avut însă finalitate; demonstrația (pentru a utiliza un termen impropriu) finală nu a avut concluzie. Cine e și ce vrea Păcală? Lipsa de răspuns la această întrebare e cea mai gravă lacună a spectacolului de la „Tăndărică“.

Un decor ciudat a însoțit spectacolul, stilizat pe dimensiunile unor desene de pe scutul luptătorilor indieni; apoi, de pildă, un conac boieresc, ce trebuia să sugereze opulența, aducea cu girliciu unei pivnițe etc. Ar fi greu de spus ce au putut reține copiii din semnificația decorurilor.

Interpretarea nu ne-a mulțumit în mod deosebit: simplificarea a dus puțin la schematizare, mișcarea vioaie, la agitație nelo-gică. Brîndușa Zaița a interpretat personajul Păcală prea molcom, prea feminin (impresie completată și de „vocea“ lui O. Cottescu, lipsită de vioiciune, mai mult tristă decît spirituală). Boierul a avut însă în Justin Grad un interpret fidel, în timp ce Ileana a fost și ea bine servită de interpreta sa, Violeta Nicol. Nu au avut haz nici interpretul lui Tindală (D. Stoica) și nici Baba Fira (C. Stamatiaide). Roluri episodice plastic realizate: Hoțul (Costel Popoviți) și Țapul (Fifi Klein-Cojocariu).

Spirituală, muzica lui Paul Urmuzescu, a completat uneori pînă și fizionomia plastică încertă a unor păpuși.

Socotit ca o încercare, spectacolul Teatrului „Tăndărică“ trebuie deci semnalat și mai ales discutat.